

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยในบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 2 ตอนดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 ลักษณะวิชาท้องถิ่นของเรา

1.2 ความเป็นมาของวิชาท้องถิ่นของเรา

1.3 ความสำคัญและความจำเป็นของวิชาท้องถิ่นของเรา

1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา

1.5 สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา

1.5.1 ด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน

1.5.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1.5.3 ด้านการใช้และผลิตสื่อการเรียนการสอน

1.5.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล

1.6 สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราในโรงเรียนสังกัดเทศบาล

นครเชียงใหม่

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา

ลักษณะวิชาท้องถิ่นของเรา

วิชาท้องถิ่นของเรา เป็นวิชาบังคับเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง เป็นการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตนได้

(ยุทศศักดิ์ สมแสน, 2535 หน้า 155) ดังนั้นลักษณะของวิชาท้องถิ่นของเราจึงเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ปัญหาความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่น เน้นให้ท้องถิ่นมีโอกาสปรับการเรียนการสอนเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจซึ่ง อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2535, หน้า 164) ได้สรุปลักษณะของวิชาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและสัมพันธ์กับ สภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม ของท้องถิ่น
2. มีวัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระที่ชี้ให้เห็นปัญหาความต้องการของบุคคลในท้องถิ่น

3. มีเนื้อหาสาระที่ส่งเสริมความสนใจ เอาใจใส่ต่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของท้องถิ่น

4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แผนพัฒนาและแนวโน้มทางการพัฒนาท้องถิ่น ใช้แหล่งวิทยาการของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

6. มีวัตถุประสงค์จะให้ผู้เรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนรักท้องถิ่น ต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ความต้องการของชุมชน อาชีพของชุมชนและท้องถิ่น

7. จัดให้มีความรู้อันเป็นวิทยาศาสตร์แก่ผู้เรียน มุ่งผสมผสานความรู้กับการดำเนินชีวิตจริงของสังคมในท้องถิ่น

พะยอม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 35) ได้อธิบายลักษณะของวิชาท้องถิ่นของเราไว้ดังนี้

1. เป็นวิชาที่สอดคล้องแทรกคำอธิบายในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นหลักสูตรในโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ
3. มีวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น

5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น

6. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ

7. มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2534, หน้า 12) ได้สรุปลักษณะของวิชาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เนื้อหาวิชาเกิดจากการศึกษาสำรวจ เก็บข้อมูลสนเทศเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

2. มีจุดมุ่งหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชากรและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

3. มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงทรัพยากร แหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และจัดกิจกรรมเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด

4. มีลักษณะสนับสนุนในเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาสรุปลักษณะของรายวิชาท้องถิ่นของเราได้ดังนี้ วิชาท้องถิ่นของเราเป็นรายวิชาบังคับเลือก ตามโครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีเนื้อหาสำคัญคือ เป็นรายวิชาที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ปัญหา ความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่น มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของวิชาท้องถิ่นของเรา

การจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ได้เริ่มปรากฏในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยได้เน้นการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพของท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดหลักการและจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

หลักการของหลักสูตร

1. มุ่งพัฒนาตัวบุคคล คือ ผู้เรียนในวัยรุ่นให้มีโอกาสได้สำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจ เฉพาะตนและพัฒนาตนเองไปตามความสามารถนั้น

2. มุ่งพัฒนาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนรักท้องถิ่น รู้จักทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี มุ่งพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจของท้องถิ่นให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

3. มุ่งพัฒนาประเทศชาติ ให้ผู้เรียนรู้จักสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะของพลเมืองดี ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้ภูมิใจในความเป็นคนไทย สนใจในทางการเมือง เข้าใจระบบการปกครอง เสียดุลความสุจริตใจเพื่อสังคมและประเทศชาติ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอแก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต ทั้งส่วนตัวและครอบครัว รวมทั้งฝึกงานและการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตนให้รู้จักทำนุบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534 หน้า 47 – 58)

เมื่อพิจารณาตามหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วพบว่า โครงสร้างในเนื้อหาของหลักสูตร ไม่มีส่วนที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น และผลการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กรมวิชาการ (2533, หน้า 84 – 91) ได้พบว่า การจัดรายวิชาบางวิชายังไม่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และนักเรียนมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม ชุมชนและสังคม กรมวิชาการจึงได้ทำการปรับปรุง หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยใช้ชื่อว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อสนองจุดเน้นการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ระเบียบที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่เน้นความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยกำหนดนโยบายโดยส่วนรวมของการศึกษาไว้ว่า เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ มีความเป็นพลเมืองดี เคารพ ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ของชาติ มีความสำนึกที่จะต้อง ร่วมมือกันเพื่อป้องกันประเทศชาติ มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะชนบท โดยปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยจัดระบบการศึกษาให้ เหมาะสมกับท้องถิ่น สนองความต้องการของสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจของท้องถิ่นและของประเทศ

ด้วยเหตุนี้ กรมวิชาการจึงได้กำหนดหลักการสำคัญของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ไว้ว่า เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งหมายให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน รวมทั้งเข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชนสามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาท และหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน แนวดำเนินการเพื่อให้การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นประสบ ความสำเร็จตาม จุดมุ่งหมายจึงมีความจำเป็นให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน และในส่วนของโครงสร้างของหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2533, หน้า 33) ได้กำหนดให้มีวิชาบังคับเลือก และวิชาเลือก ซึ่งวิชาบังคับจะประกอบด้วยวิชา บังคับแกน และวิชาบังคับเลือกโดยมีจุดเน้นดังนี้

วิชาบังคับแกน เป็นวิชาที่สอดคล้องกับชีวิตและสังคมซึ่งกรมวิชาการเป็นผู้รับผิดชอบ

วิชาบังคับเลือก เป็นวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำ หรือเลือกผสมกัน

วิชาเลือกเสรี เป็นวิชาที่นักเรียนเลือกตามความต้องการของนักเรียนจะเลือกของ กรมวิชาการที่จัดทำขึ้น หรือจากที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นหรือผสมกัน

ดังนั้น วิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีจึงเป็นส่วนที่จะช่วยส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ ท้องถิ่นสามารถจัดเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ ให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้ในส่วนของ หลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมวิชาการได้กำหนดวิชาบังคับเลือกที่มุ่งให้ ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ 3 รายวิชาคือ วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 , ส 072 ท้องถิ่น ของเรา 2, และ ส.073 ท้องถิ่นของเรา 3

คำอธิบายรายวิชา

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็น มาของท้องถิ่น และอาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้อง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน บุคคล สำคัญของท้องถิ่น และการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความเข้าใจในอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทาง

ธรรมชาติ และสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจ รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตนร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

วิชา ส 072 ท้องถิ่นของเรา 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาที่สำคัญของท้องถิ่น ในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต แนวทางแก้ปัญหา การพัฒนาท้องถิ่นและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นโดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเห็นความจำเป็นและร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน

วิชา ส 073 ท้องถิ่นของเรา 3 ศึกษากรณีปัญหาหรือแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิต และทดลองดำเนินการตามแนวทางที่เสนอไว้ โดยเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน ร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นตามความสามารถของตน

จากที่กล่าวมาสรุปความเป็นมาของวิชาท้องถิ่นของเราได้ดังนี้ วิชาท้องถิ่นของเราได้เริ่มปรากฏในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยได้เน้นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของท้องถิ่น แต่โครงสร้างของเนื้อหานั้นพบว่าไม่มีส่วนที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การจัดรายวิชาบางวิชายังไม่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และนักเรียนมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต ดังนั้นกรมวิชาการจึงได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยใช้ชื่อว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีหลักการคือ เน้นความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม โดยเฉพาะในส่วนของท้องถิ่น ในส่วนของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกรมวิชาการได้กำหนดวิชาบังคับเลือกที่มุ่งศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ 3 รายวิชา คือ วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 , ส 072 ท้องถิ่นของเรา 2, และ ส.073 ท้องถิ่นของเรา 3 เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด อันจะนำไปสู่ความสามารถของนักเรียนในการแก้ไขปัญหาให้ท้องถิ่นของตนและสามารถพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ความสำคัญและความจำเป็นของวิชาท้องถิ่นของเรา

การจัดการศึกษาที่ผ่านมา ได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เหมือนกันหมดทั่วประเทศโดยใช้หลักสูตรเดียวกัน ซึ่งในสภาพความเป็นจริงนั้นท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งในด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจ

และสังคม เป็นผลให้นักเรียนต้องเรียนรู้สภาพสังคมในพื้นที่ซึ่งห่างไกลจากตัวเอง ต้องเรียนรู้สิ่งที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่ ส่วนสภาพการณ์ในท้องถิ่นของตนเองนั้น นักเรียนไม่มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ความเป็นจริงในท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ตลอดจนขาดการฝึกฝนอันจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถแก้ปัญหาท้องถิ่นได้ ดังที่ พนม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 33) ได้ให้ความเห็นว่า การเรียนการสอนในปัจจุบันมีอยู่หลายส่วนที่ไม่เกี่ยวกับชีวิตจริง ไม่เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่นักเรียนอยู่นักเรียนจึงเรียนในสิ่งที่ไม่อาจนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ เรียนรู้แต่เรื่องไกลตัว ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นของตนได้

ดังนั้น ความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ จึงเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกที่นักเรียนควรจะได้เรียนรู้ เนื่องจากนักเรียนจำนวนไม่น้อยไม่ได้เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่ใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนที่เคยอาศัยอยู่มากกว่าจึงควรแสวงหาประโยชน์จากการศึกษาหาความรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงที่ตนเผชิญอยู่ว่าเป็นอย่างไร ความรู้ที่ได้จากการศึกษาจะช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ไขหรือปรับปรุงสภาพตนเองให้เข้ากับปัญหาได้ การที่นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเอง จึงเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงที่ช่วยให้รู้จักตนเอง และสภาพสังคมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในเรื่องความสำคัญและความจำเป็นของวิชาท้องถิ่นของเรา ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

สวัสด์ จงกล (2544, หน้า 4) ได้กล่าว ถึงความจำเป็นของวิชาท้องถิ่นของเราว่า การศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นในแง่ที่เป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพื่อเสริมรากฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจำเป็นจะต้องกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริง การดำเนินงานที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานซึ่งมีผลในระยะยาว ก็คือ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเน้นให้เรียนรู้ความแตกต่างในรายละเอียดเฉพาะท้องถิ่นของตน ซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรแบบท ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ทัศนคติและพฤติกรรมที่ตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา การที่จะให้ผู้เรียนรัก ภูมิใจ และส่งเสริมความเจริญให้ท้องถิ่นของตนได้นั้น จำเป็นต้องทราบเรื่องราวทางด้านประวัติความเป็นมาและสภาพของท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน

เรื่อง เจริญชัย (2535, หน้า 253) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิชาท้องถิ่นของเราไว้ว่าเป็นวิชาที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถสร้างหลักสูตรในรายวิชาต่าง ๆ ตาม

โครงสร้างในกลุ่มวิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรี และเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมอิสระให้แก่ผู้เรียนได้ 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียนตลอดหลักสูตร ซึ่งนับว่าเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้แก่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการให้ท้องถิ่นมีการปรับและการขยายหลักสูตรระดับชาติให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น

พนัส หันนาคินทร์ (2535, หน้า 32) กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของวิชาท้องถิ่นของเราในแง่ของการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมว่า สามารถจัดให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธาในศาสนาและให้พบเห็นศิลปะและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้รู้สึกชื่นชมและภาคภูมิใจเอกลักษณ์ไทย

ภิรมยา อินทรกำแหง (2536, หน้า 42) ได้สรุปถึงข้อดีของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นท้องถิ่นไว้ว่า ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนอยากพัฒนาและสร้างสรรค์ท้องถิ่นตน ช่วยสกัดกันไม่ให้ผู้เรียนมุ่งสู่ส่วนกลาง

วิจิตร จันทรากุล (2538, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาวิชาท้องถิ่นของเราว่า จะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจท้องถิ่นของตน มีความรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อันจะเป็นการช่วยอนุรักษ์สิ่งมีค่าต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาโดยให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม สภาพปัญหา เศรษฐกิจและสังคมให้ท้องถิ่นของตนตลอดจนประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น จะมีส่วนทำให้นักเรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น สามารถมองเห็นแนวทางแก้ไขปัญหให้กับตนเองและท้องถิ่น อันจะมีผลทำให้นักเรียนเกิดความรัก ความหวงแหน และความผูกพันกับท้องถิ่น ดังนั้นวิชาท้องถิ่นของเราจึงมีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวดังกล่าว เพื่อนำความรู้นั้นไปสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นของตนต่อไป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของเรา

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของเรานั้น มีขั้นตอนการดำเนินงานคล้ายคลึงกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยทั่วไป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึงการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงเพิ่มเติมหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรได้เสนอแนะกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

บันลือ พฤษะวัน (2533, หน้า 154) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลักสูตรแม่บทระดับชาติไว้ว่า หลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่นควรมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่การนำหลักสูตรแกนกลางมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นจนถึงการนำไปปฏิบัติซึ่งมีลำดับดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง โดยพิจารณาจุดประสงค์หลักการและเนื้อหา
2. ศึกษาแผนการสอนแกนกลาง
3. ศึกษาสื่อการเรียนแกนกลาง
4. จัดทำแผนการสอนท้องถิ่น โดยปรับแนวการสอนแกนกลางโดยอาศัยข้อมูล
5. ปฏิบัติการสอน ครูผู้สอนทำการสอนตามแผนการสอนของท้องถิ่น

ดิลก บุญเรืองรอด (2533, หน้า 262) ได้สรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้

ดังนี้

1. ศึกษาสำรวจเก็บข้อมูลข้อสนเทศ รวมทั้งปัญหาความต้องการของท้องถิ่น
2. ศึกษาศึกษาหลักสูตรระดับชาติ ร่วมกับการพิจารณาสภาพปัญหาของท้องถิ่น

จากข้อมูลในข้อ 1

3. ศึกษาจุดหมายของหลักสูตรแม่บท ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชากรและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ
4. วิเคราะห์จุดหมายของหลักสูตรแม่บทในลักษณะของแนวความคิดในการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ซึ่งสามารถนำไปใช้ในท้องถิ่นได้
5. กำหนดจุดหมายของหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงทรัพยากรแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และจัดกิจกรรมการเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นนั้นให้ได้มากที่สุด
6. กำหนดเนื้อหาวิชา และรายละเอียดของหลักสูตรระดับท้องถิ่นโดยให้สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บท แต่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรและแหล่งวิทยาการของท้องถิ่นมากที่สุด
7. จัดทำเอกสารหลักสูตรเพิ่มเติมตามความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่นเอกสารที่เขตการศึกษาต้องจัดเพิ่มเติมได้แก่ประมวลการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน แบบฝึกหัดที่มีพื้นฐานการท้องถิ่น แนวทางการวัดผลประเมินผล
8. จัดบริการด้านการแนะแนวแก่ผู้ใช้หลักสูตร จัดอบรมผู้บริหารโรงเรียนและครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ในด้านการนำเนื้อหาวิชาในหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอนเป็นต้น
9. ให้การสนับสนุนในเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

10. จัดสร้างศูนย์ความรู้หรือแหล่งรวมความรู้ เพื่อให้บริการทางด้านวิชาการแก่โรงเรียนในท้องถิ่น

11. ประเมินผลการใช้หลักสูตรระดับท้องถิ่น หลังจากที่ได้มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่หลักสูตรท้องถิ่นให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน และครูนำไปใช้ในโรงเรียนแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจะต้องติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรนั้นว่า สอดคล้องกับนโยบายเป้าหมายและจุดประสงค์ ของหลักสูตรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัญหาและดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

รุ่งทิวา จักรกร (2534, หน้า 26) ได้สรุปลำดับขั้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว
2. กำหนดกิจกรรมเสริม
3. ทำสื่อเสริม
4. พัฒนาระบบการเรียนการสอน
5. จัดทำรายวิชาเพิ่มเติมเฉพาะวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี

ท้องถิ่นในที่นี้หมายถึง หน่วยงานระดับกรมที่เกี่ยวข้อง เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2533, หน้า 25 – 26) ได้สรุปถึงการดำเนินงานจัดทำรายวิชาท้องถิ่นของเรา ควรจะดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สำรวจความต้องการหรือความจำเป็น ก่อนจะจัดทำรายวิชาต่าง ๆ ควรศึกษาว่าท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนในเรื่องใดเป็นพิเศษ จึงจะสอดคล้องกับสภาพความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่นของตน การศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปดังกล่าวอาจทำได้โดยการสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลในชุมชน หรือสัมภาษณ์ผู้รู้หรือวิทยากรในท้องถิ่นซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่ครอบคลุมถึงข้อมูลทางด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา สภาพเศรษฐกิจ อาชีพในปัจจุบันและแนวโน้มของอาชีพในอนาคต ทรัพยากรต่าง ๆ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ปัญหาของชุมชน ฯลฯ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วให้นำมาสังเคราะห์สรุปหรือจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเร่งด่วนเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดเรื่องที่จะจัดทำเป็นรายวิชาและกำหนดเป็นรายวิชาบังคับเลือก หรือเลือกเสรี

2. กำหนดโครงสร้างความรู้และคำอธิบาย เมื่อกำหนดเรื่องและประเภทของรายวิชาได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการจัดทำโครงสร้างของความรู้ในขั้นนี้ให้กำหนดให้ชัดเจนว่ารายวิชาที่จะจัดทำนี้ต้องการให้เกิดพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้อย่างไรบ้างและมากน้อยเพียงใด คือ

1. ความรู้
2. ทักษะ
3. ค่านิยม
4. การจัดการ

ต่อจากนั้นจึงนำโครงสร้างความรู้ดังกล่าวมากำหนดจุดประสงค์และเขียนคำอธิบายรายวิชา

3. เตรียมการจัดการเรียนการสอน หลังจากจัดทำรายวิชาเสร็จแล้ว ควรเตรียมความพร้อมในการนำรายวิชานั้นไปใช้ ซึ่งได้แก่การเตรียมบุคลากร สถานที่ แผนการสอน สื่อ ตลอดจนแนวทางและวิธีการวัดและประเมินผล

4. ขออนุมัติ เปิดรายวิชา ดำเนินการเปิดรายวิชา และกำหนดรหัสรายวิชาตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

พะยอม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 35 – 38) ได้อธิบายถึงขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเสนอแนะของท้องถิ่นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพปัญหาและความต้องการในท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในด้านครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ได้รับมาและนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอนะในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

3. พิจารณาความเหมาะสมในด้านวัตถุประสงค์ วิทยะของนักเรียน ความยากง่าย ความมากมายของเนื้อหาสาระ และความต้องการที่แท้จริงของนักเรียน และผู้ปกครอง

4. พิจารณาว่าเนื้อหาเหมาะสมจะให้นักเรียนในระดับใดและชั้นใด

5. กำหนดความคิดรวบยอดหรือผลที่นักเรียนจะได้รับจากการเรียนรู้

6. ดำเนินการร่างรายวิชาโดยระบุแนวทาง กระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์เฉพาะและรหัส

7. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการนำไปใช้ โดยพิจารณาจากครูอาจารย์ หรือ วิทยากรผู้สอน วัสดุอุปกรณ์การสอน แหล่งวิทยาการสถานประกอบการ เวลา ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุน

8. พิจารณาและจัดสร้างปัจจัย องค์ประกอบที่จะเกื้อหนุนกระบวนการเรียนการสอน เช่น สื่อการเรียนการสอน เทคนิคการสอน การแนะแนว การวัดและประเมินผล การนิเทศ

9. นำร่างรายวิชา หรือเรื่องและเนื้อหาไปทำสอบ หรือทดลอง

จากการศึกษาลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพอสรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการมาก การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องอาศัยข้อมูลปัจจัยหลายด้าน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีขั้นตอนที่สำคัญหลาย ขั้นตอนซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้ 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นการพัฒนาเอกสารหลักสูตรท้องถิ่น
2. ขั้นทดลองใช้
3. ขั้นเผยแพร่ อบรมครูผู้ใช้หลักสูตรท้องถิ่น
4. ขั้นการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
5. ขั้นประเมินผลของหลักสูตรท้องถิ่น

ซึ่งทุกขั้นตอนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น และควรให้บุคลากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราเป็นวิชาเฉพาะ สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่ อันจะเป็นการพัฒนาให้นักเรียนในแต่ละท้องถิ่นเกิดความรู้ เจตคติ และทักษะที่ดี เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ และมีคุณค่าแก่ท้องถิ่น ชุมชนที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา

สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราคือการนำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราไปใช้ตามปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนเพื่อให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย หรือการนำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งในการชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตร การนำหลักสูตรจากภาคทฤษฎีที่เขียนไว้เป็นเอกสารรูปเล่ม ไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนนั้น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ รวมทั้งผู้ปกครองและท้องถิ่น เพื่อให้การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้บรรลุถึง

จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ทุกฝ่ายจึงควรดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา มีลำดับดังนี้ คือ ด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้และผลิตสื่อการเรียนการสอนด้านการวัดผลและประเมินผล

1. ด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน

การนำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราไปใช้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราที่ครูผู้สอนได้จัดทำหรือพัฒนาแล้วนั้น ดีหรือไม่มีจุดบกพร่องอะไรที่ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน ดังที่ สจัด อุทรานันท์ (2533, หน้า 216) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้หลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่าขั้นตอนการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของหลักสูตร เพราะถึงแม้หลักสูตรจะสร้างหรือพัฒนาไว้ดีเพียงใดก็ตามยังไม่สามารถจะกล่าวได้หลักสูตรนั้นประสบความสำเร็จ ถ้าหากการนำหลักสูตรไปใช้ดำเนินการโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ดีพอ ความล้มเหลวก็จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเรา จึงจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้เข้าใจโดยละเอียด

ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย คำว่าหลักสูตรไว้ดังนี้

พิสมัย ถิระแก้ว (2541, หน้า 6) ได้สรุป ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึงเอกสารที่กำหนดแผนงาน โครงการ รายวิชา เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่สถาบันการศึกษาได้จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

สุจริต เพียรชอบ (2541, หน้า 2) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตรหมายถึงรายวิชาต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาในแต่ละระดับชั้น มีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน แต่ปัจจุบันความหมายของหลักสูตรกว้างกว่าเดิมคือ หมายถึงมวลประสบการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิดการพัฒนาทุกด้าน

วิญญู สาร (2541, หน้า 12) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึงบรรดาประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองในทิศทางที่โรงเรียนพึงปรารถนา

จากความหมายของหลักสูตรสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรคือ เอกสารที่บรรจุแผนงาน หรือโครงการและเนื้อหากิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้น ๆ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างเป็นสุข โดยที่แผนงานหรือโครงการนั้น ๆ จะต้องมีส่วนประกอบที่สมบูรณ์ คือ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการกำหนดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียน มีแนวทางการ ดำเนินงานที่เป็นระบบระเบียบ มีการนำแผนงานและโครงการนั้นไปปฏิบัติในสถาบันการศึกษาจน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จนสามารถวัดผลประเมินผล การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของผู้เรียนได้

องค์ประกอบของหลักสูตร

ในการสร้างหลักสูตรขึ้นมานั้นองค์ประกอบของหลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะ เห็นลักษณะโครงสร้าง รูปแบบของหลักสูตรว่าเป็นไปในลักษณะใด ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้แนว ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

กมล สุดประเสริฐ (2534, หน้า 20) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรถือได้ว่าเป็นทิศทางของการจัด การศึกษา เป็นส่วนที่จะทำให้ทราบว่า จะพัฒนาผู้เรียนไปในลักษณะใด การกำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรจะต้องกระทำหลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานแล้วว่า ควรจะดำเนินการแก้ปัญหา และสนองความต้องการของสังคมและของผู้เรียนได้อย่างไร
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มีความ สำคัญในฐานะเป็นองค์ประกอบ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาที่ สมบูรณ์จะผนวกความรู้ ประสบการณ์ค่านิยม ทักษะคติเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ พัฒนานิสัย ระบบความคิดและการกระทำที่เหมาะสมประกอบกันไป
3. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นองค์ประกอบส่วนที่สาม ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้ หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติขึ้นมา การนำหลักสูตรไปใช้รวมถึงกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง แต่กิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือ การเรียนการสอน ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการใช้หลักสูตร ถ้าครูศึกษาหลักสูตรจนเข้าใจถ่องแท้สามารถนำไปใช้ได้อย่างดี ก็จะทำให้หลักสูตรเกิด สัมฤทธิ์ผลได้

4. การประเมินผล เป็นองค์ประกอบสุดท้าย หลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปใช้แล้ว จะต้องมีการประเมินผลว่า การนำหลักสูตรไปใช้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ (2541, หน้า 11) สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญไว้ 4 ประการคือ

1. ความมุ่งหมาย (Curriculum Objectives) เป็นการกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนั้น ๆ ซึ่งจัดเป็นส่วนสำคัญอันดับแรกของหลักสูตร หลักสูตรเปรียบเสมือนจุดยืนร่วมกัน ทำให้รู้ว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร และผู้เรียนที่เรียนจบหลักสูตรแล้วจะมีลักษณะเช่นใด จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะมีหลายระดับ แต่จุดมุ่งหมายทุกระดับย่อมสอดคล้องกันและนำไปสู่ปลายทางเดียวกัน

2. เนื้อหาสาระ (Curriculum Contents) เป็นการกำหนดหัวข้อวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรเพื่อจัดให้ผู้เรียนได้เรียน การกำหนดเนื้อหาจะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระของหลักสูตร ต้องเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน นอกจากระบุเนื้อหาสาระแล้วยังกำหนดเวลาเรียนของรายวิชาต่าง ๆ เช่น 2 คาบต่อสัปดาห์ กำหนดระยะเวลาที่จะต้องเรียนตามหลักสูตรว่าจะต้องเรียนกี่ปีจึงจะจบหลักสูตร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จึงประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

3.1 การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แผนการสอน แบบเรียน เป็นต้น

3.2 การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะเก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุ อุปกรณ์การเรียน จำนวนครู และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

3.3 การดำเนินการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะได้ผลหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอน ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ในด้านการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ การวัดผลประเมินผล จิตวิทยาการสอน และปรัชญาการศึกษาแต่ละระดับชั้น

4. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรนั้นมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ใช้ได้ดีในสังคมปัจจุบันหรือไม่ ทั้งนี้หากพบข้อบกพร่องของหลักสูตรจะต้องมีการปรับปรุงต่อไป การประเมินหลักสูตรแยกออกเป็น 2 นัย คือ การประเมินผลการเรียนเป็นการประเมินผลการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาที่เปิดสอนในโรงเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป และการ

ประเมินหลักสูตรหลังจากมีการนำหลักสูตรไปใช้ ต้องมีการตรวจสอบผลที่ได้จากการใช้หลักสูตร ด้วย เช่น ประเมินจุดมุ่งหมาย เนื้อหา ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

อัมร บัวศรี (2535, หน้า 7-8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระของประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

วิชัย ดิสสระ (2535, หน้า 11-12) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรดังนี้

1. หลักสูตรแม่บทประกอบด้วย จุดมุ่งหมายและเป็นแนวทางของการศึกษา โครงสร้างของเนื้อหาสาระซึ่งประกอบด้วยหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ อัตราเวลาเรียน และแนวทางการสอนตลอดจนการประเมินผลการเรียน
2. เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่เอกสารและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ครูใช้สอนและนักเรียนใช้เรียน เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู แผนการสอน โครงการสอนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ฯลฯ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร
3. กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่การดำเนินการต่าง ๆ ในโรงเรียนทั้งครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้าอภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียน ครูและผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวทางและจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท
4. การประเมินผลได้แก่หลักการประเมินผล กระบวนการวัดต่าง ๆ พร้อมทั้งเครื่องมือและแบบฟอร์มในการประเมินผลการศึกษา เพื่อที่จะรู้ว่ามีนักเรียนคนใดมีการเปลี่ยนแปลง หรือ มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ขึ้นหรือไม่

สรุปได้ว่า การทำความเข้าใจอย่างละเอียดต้องแท้ในเรื่องของหลักสูตรโดยเฉพาะ องค์ประกอบของหลักสูตรที่ควรประกอบไปด้วย จุดประสงค์เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียน การสอน การวัดผลและประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู จะช่วยให้มองเห็นกระบวนการของ หลักสูตรอย่างต่อเนื่องชัดเจน และสามารถพิจารณาหลักสูตรที่มีใช้อยู่ในปัจจุบัน และจะมีมาในอนาคตได้อย่างเข้าใจ เป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตร และช่วยให้ผู้ใช้

หลักสูตรมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตรด้วย การจะทำให้หลักสูตรที่วางไว้บรรลุเป้าหมายได้ คือการใช้หลักสูตร เพราะการใช้หลักสูตร หรือการนำหลักสูตรไปใช้นั้น เป็นการนำทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ ฉะนั้นครูผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรเป็นอย่างดีเพื่อจะให้เกิดประสิทธิภาพและความเหมาะสมกับผู้เรียน ดังนั้นครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเรา ในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงสามารถทำให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพและบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้

การใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนคือเป็นขั้นตอนที่นำหลักสูตรจากภาคทฤษฎีที่เขียนไว้เป็นรูปเล่มแล้วไปสู่ภาคปฏิบัติในโรงเรียน ซึ่งในการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนนี้มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญของการใช้หลักสูตรไว้หลายท่าน ดังนี้ คือ

สงัด อุทรานันท์ (2533, หน้า 276) ได้ให้ความหมายและกล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร คือ การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ซึ่งเกี่ยวกับการจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากรการบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศหลักสูตร นอกจากนี้ได้กล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในขอบเขตที่กว้างขึ้นโดยกำหนดงานหลักไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ซึ่งงานทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวมีขอบเขต และสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. งานบริหารและบริการหลักสูตรมีขอบเขตงานดังนี้

1.1 งานเตรียมบุคลากรผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้เข้าใจจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง ตลอดจนแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีวัดผลประเมินผล การเตรียมบุคลากร อาจทำได้หลายวิธี คือ โดยการอบรมสัมมนา การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับสถาบันฝึกหัดครูในการเตรียมนักศึกษาคู การบริการอบรมครูประจำการ ตลอดจนเผยแพร่เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ

1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร โดยจะต้องพิจารณาอยู่ 2 ประการ คือ การคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสม โดยพิจารณาความรู้ ความสามารถ ความถนัด อารมณ์ นิสัย

ใจคอและการเตรียมบุคลากรก่อนทำการสอน โดยประชุม อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงให้เข้าใจในเรื่องของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร เป็นภารกิจของหน่วยงานส่วนกลางที่จะต้องดำเนินการบริหารและบริการสื่อหลักสูตร อันได้แก่ เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดให้ไปถึงผู้ใช้แต่ละแห่งให้ครบและทันตามกำหนด

1.4 การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนหลักสูตร เช่น บริการห้องสอนเฉพาะวิชา บริการห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือวัดผลประเมินผล บริการแนะแนว ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องพยายามจัดให้มีขึ้น รวมทั้งชี้แนะแหล่งวิชาการจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกโรงเรียนด้วย

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่งมีขอบเขตของงานดังนี้

2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน จึงควรได้มีการปรับปรุงหลักสูตรกลางให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

2.2 การจัดทำแผนการสอน ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่สุดสำหรับครูที่จะใช้สอนเพื่อให้บรรลุตามหลักสูตรเพราะแผนการสอนจะบอกถึงสิ่งที่จะต้องสอน กระบวนการสอน และกำหนดเวลาในการสอนไว้อย่างละเอียดครบถ้วน ในการจัดทำแผนการสอน จะต้องนำหลักสูตรมาขยายให้มีรายละเอียดขึ้นและแบ่งเป็นตอน ๆ หรือเป็นเรื่อง ๆ แผนการสอนสามารถนำไปปรับขยายเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยให้บุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วยกันจัดทำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เรียนได้อย่างดี ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจะต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแผนการสอนว่า การสอนในครั้งนั้น ๆ มีจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างไร การที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น จะต้องให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอะไรบ้าง บางครั้งการที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายใด จุดมุ่งหมายหนึ่ง อาจจะสามารถจัดทำกิจกรรมได้หลาย ๆ ชนิด แต่ละชนิดอาจจะแตกต่างกันในเรื่องของการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนการใช้งบประมาณ ด้วยเหตุนี้ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพที่สุดเพียง 1-2 กิจกรรม ก็อาจเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องทำทุก ๆ กิจกรรม เพราะนอกจากจะไม่เป็นการประหยัดแล้ว ยังก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้เรียนได้ด้วย ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

2.4 การวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล การเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้พิจารณาตัดสินว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนตามที่ กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด การวัดผลประเมินผลจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์กับกระบวนการ เรียนการสอน ซึ่งจำเป็นต้องจัดให้เป็นระบบที่ชัดเจน เหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของการเรียนการสอน อันเป็นส่วนสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3.1 การนิเทศและการติดตามผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตร ควรจะได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการ ใช้หลักสูตร และติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินไปด้วยความถูกต้องหรือไม่ หรือ มีปัญหาใดบ้างที่จะได้หาทางปรับปรุง

3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ สำคัญอีกอย่างหนึ่งของหน่วยงานส่วนกลางซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรก็คือ การจัดตั้งศูนย์วิชาการ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนผู้ใช้หลักสูตรให้ดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจ ศูนย์วิชาการ ดังกล่าวนี้อาจจัดเป็นลักษณะของศูนย์ให้บริการ แนะนำ ช่วยเหลือ หรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่าง

สันต์ ธรรมบำรุง (2533, หน้า 120) ได้ให้ความหมายของการใช้หลักสูตรว่าหมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูนำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มนั้นปฏิบัติให้บังเกิดผล และ รวมถึงการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนสามารถสอนและ เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลสูงสุด

ลาวัญญ์ วิทยายุทธภูมิ (2533, หน้า 76) ได้เสนอข้อปฏิบัติที่ครูสังคัมศึกษาควร จะ ปฏิบัติทำให้การนำ หลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและวัสดุประกอบหลักสูตรทุกชนิดอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อทราบ ทิศทางแนวปฏิบัติให้ถูกต้อง
2. วางแผนการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดยยึดเอาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและ วัตถุประสงค์ของรายวิชาเป็นหลัก
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เน้นการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาและการแสวงหาความรู้ โดยการสืบสอบและพัฒนาเจตคติและค่านิยมและฝึกปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคม
4. ใช้สื่อและวัสดุโสตทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนการสอน น่าสนใจสนุกสนานก่อให้เกิดการเรียนที่ดี

5. หลักสูตรเป็นแผนหรือแนวทางกลาง ๆ ครูอาจขยายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่มีในหลักสูตรแต่มีประโยชน์เหมาะสมสำหรับท้องถิ่น หรือการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูควรเพิ่มเติมหรือขยายประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียนตามความเหมาะสม

6. ครูสังคมศึกษาควรทำการวัดผลอยู่อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอจะได้นำไปปรับปรุงเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

ตามความหมายที่นักพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้นกล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึงการนำหลักสูตรจากภาคทฤษฎีที่เขียนขึ้นไว้เป็นเอกสารรูปเล่มแล้วไปสู่ภาคปฏิบัติในโรงเรียน โดยปฏิบัติให้สอดคล้องสัมพันธ์กับภาคทฤษฎีที่กำหนดไว้ ซึ่งกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุถึงจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ทุกฝ่าย จึงควรทราบถึงกิจกรรม หรืองานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

กิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรนั้น ได้มีนักพัฒนาหลักสูตรและนักการศึกษาได้เสนอแนะไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2533, หน้า 130) ได้เสนอแนะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่าประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภทคือ

1. การแปลงหลักสูตร ไปสู่การสอน คือ การตีความหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตร โดยจะออกมาในรูปของเอกสารประกอบหลักสูตร และวัสดุอุปกรณ์การสอน เช่น โครงการสอน ประมวลการสอน คู่มือครู เป็นต้น

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เพื่อให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารโรงเรียนควรสำรวจดูปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่

3. การสอนซึ่งเป็นหน้าที่ของครูประจำการ การสอนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ครูจึงเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุด ครูต้องสอนให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร เลือกวิธีสอนให้เหมาะสมโดยผู้บริหารคอยให้ความสะดวก ให้คำแนะนำ และกำลังใจ

ดิลก บุญเรืองรอด (2533, หน้า 42-45) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดคุณภาพว่าจะต้องเริ่มด้วยการศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้ววางแผนการใช้หลักสูตรและบริหารการสอน โดยแบ่งขั้นตอนการใช้หลักสูตรออกเป็น 12 ขั้นตอน ได้แก่

1. การทำความเข้าใจหลักสูตรโดยทั่วไป ครูจะต้องศึกษาหลักสูตรทั้งฉบับ ไม่ใช่ศึกษาเฉพาะวิชาที่รับผิดชอบ
2. การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์ความมุ่งหมายกับเนื้อหา
3. การพิจารณากิจกรรมเพื่อสร้างหลักสูตร
4. การจัดโปรแกรมการสอน ซึ่งจะต้องประกอบด้วย งานบุคคล อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ ผู้เรียน และเวลา
5. การจัดตารางสอน ซึ่งรวมทั้งงานที่ต้องทำเป็นกลุ่ม และตารางสอน
6. การวางแผนการสอนส่วนบุคคล
7. การวางแผนการสอนร่วมกัน ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอันจะส่งผลไปยังผู้เรียนทำให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง
8. การศึกษาความพร้อมของผู้เรียน
9. การสอน
10. การประชุมประสานงานการสอนทุกสัปดาห์
11. การประเมินผล
12. การปรับปรุงการเรียนการสอน

จะเห็นได้ว่างานหลักดังกล่าวของการนำหลักสูตรไปใช้คืองานบริหารและบริการ หลักสูตรงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและงานสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตรนั้น เป็นงานที่ครอบคลุมขอบข่ายทั้งหมดของการใช้หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้จึงนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรเป็นการปฏิบัติ และรวมเอากิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมเข้าไปด้วย ในบรรดากิจกรรมทั้งหลาย ที่กล่าวมาทั้งหมด กิจกรรมการสอน นับเป็นสิ่งสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตร มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการสอนของครู ขณะเดียวกันการสอนของครูต้องยึดตามหลักการที่หลักสูตรกำหนดไว้ด้วย

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอน บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรกำหนดไว้ โดยปกติกิจกรรมการเรียนการสอนจะทำออกในรูปแบบต่าง ๆ ได้หลายวิธี แต่กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี และมีประสิทธิภาพควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมให้มากที่สุด โดยมีครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำคอยให้แรงเสริม

และคอยแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนจึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะเลือกเทคนิคและวิธีการสอน ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำวิธีการเหล่านั้นมาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะ และธรรมชาติของเนื้อหาวิชากระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนความเหมาะสมของวัย และความสามารถของผู้เรียน

ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน, คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (2541, หน้า 77) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ครูและนักเรียนร่วมกันกระทำเพื่อให้นักเรียนได้ประสบการณ์ และเกิดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนจะช่วยให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนอย่างมีชีวิตชีวา น่าสนใจ สนุกสนาน นักเรียนจะมีลักษณะตื่นตัวและจะเรียนด้วยความพึงพอใจ นอกจากนี้กิจกรรมการเรียนการสอนยังส่งเสริมให้นักเรียนเจริญงอกงาม และมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งสติปัญญา อารมณ์ สังคม และทางกาย

ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ (2541, หน้า 61) กล่าวว่า วิธีการสอน เป็นกระบวนการจัดสิ่งเร้าและสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับกิจกรรมหรือประมวลประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก กิจกรรมและประสบการณ์ที่จัดให้ โดยผ่านประสาทของผู้เรียนเอง จนทำให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่คาดหวังไว้ การสอนจึงเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นเอง

สรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนหมายถึงกิจกรรมที่ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกระทำขึ้นโดยจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่จุดประสงค์ตั้งไว้

ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ (2541, หน้า 61) ได้ให้ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. ช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. ช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. ช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. ช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. ช่วยให้นักเรียนได้มีความรู้สึกสนุกสนาน

8. ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางขึ้น
10. ช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. ช่วยส่งเสริมทักษะ
12. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน
14. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม

ความสำคัญดังที่เสนอ ครูผู้สอนในฐานะผู้จัดการกิจกรรมให้ผู้เรียนควรจะได้พิจารณา คัดเลือกกิจกรรมรวมทั้งเทคนิคและวิธีสอนซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์จนสามารถ ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด ซึ่งในภาควิชาหลักสูตร, คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ (2541, หน้า 79) ได้ให้หลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

หลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. กิจกรรมย่อย ในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ จะต้องสัมพันธ์กันโดยมีเป้าหมายหรือได้ ความคิดรวบยอดอย่างที่ตั้งไว้ ก่อนทำกิจกรรมอย่างใด ๆ ควรตั้งเป้าหมายไว้เสมอว่า กิจกรรมนี้ จัดขึ้นทำไม เพื่ออะไร จะได้ผลสอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้หรือไม่
2. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ เจตคติ และทักษะในการสอนแต่ละครั้งครูสอนให้ผู้เรียนได้ครบทั้ง 3 พิสัย
3. ให้บทบาทแก่ผู้เรียนมากที่สุด ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้แนะนำแนวทางหรือผู้ช่วย กำกับการแสดงเท่านั้น ครูผู้สอนจะต้องฉลาดในการโอนบทบาทของตนไปให้นักเรียนโดยคำนึงถึง ความจริงว่านักเรียนจะได้เรียนรู้ได้ดี ถ้าหากเป็นผู้แสดงหรือผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง
4. เน้นกระบวนการ (Process) ไม่เน้นเนื้อหา (Product) อย่างเดียว นั่นคือ การฝึกให้นักเรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นมีทักษะในการแสวงหาความรู้หรือความจริง ด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงการสร้างนิสัยในการทำงานเช่น ให้ความสามัคคี หรือมีคุณธรรมในการทำงานด้วยมิใช่หวังผลงานอย่างเดียว
5. ควรจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ครบถ้วนทุกขั้นตอน คือ การนำ การเสนอ การสรุป และการวัดผล

นอกจากหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมแล้ว สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538, หน้า 140) ยังได้ เสนอลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรม
2. เป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่เรียน

3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดทั้งบทเรียน
4. เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความชัดเจนของขั้นตอนการเรียนรู้
5. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเวลาและสภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีจะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ภายใต้สถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และ ทักษะพิสัยอันจะนำไปสู่การเกิดการรับรู้ เรียนรู้มากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สุรพันธ์ ต้นศรีวงศ์ (2538, หน้า 140) ได้ให้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ 3 ลักษณะดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามการประกอบกิจกรรม เช่น การบรรยาย การแสดงละคร การทำรายงาน การค้นคว้า การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมที่ยึดตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง แบ่งได้เป็น 2 แบบคือ แบบที่ยึดครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง หมายถึงการเรียนการสอนที่ผู้สอนเป็นหลัก และการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งผู้เรียนจะกำหนดแนวทางการวิธีการเรียนด้วยตนเอง
3. รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดจำนวนเนื้อหา ซึ่งแบ่งได้ 3 รูปแบบคือ
 - 3.1 กิจกรรมการเรียนการสอนแบบบรรยาย หมายถึงกิจกรรมที่ผู้เรียนจะรับเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบ
 - 3.2 กิจกรรมการเรียนการสอนแบบถามตอบ หมายถึงกิจกรรมที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสร้างเนื้อหาสาระผู้เรียนจะรับเป็นช่วง ๆ ไป
 - 3.3 กิจกรรมการเรียนการสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียนจะได้ปฏิบัติกิจกรรมสูงเนื้อหาจะได้รับการจัดเตรียมไว้ให้ศึกษาเป็นช่วง ๆ แล้วทำการตรวจปรับเนื้อหา ก่อนที่จะศึกษา

เสริมศรี ไชยศรี (2539, หน้า 62) แบ่งกลุ่มผู้เรียนตามวิธีการสอนดังนี้

1. แบ่งตามจำนวนผู้เรียน ได้แก่ การสอนกลุ่มใหญ่ เช่น การบรรยาย การจัดอภิปรายเป็นหมู่คณะ การฉายภาพยนตร์ สไลด์ การสอนกลุ่มย่อย เช่น การสาธิต บทบาทสมมติ
2. แบ่งตามจำนวนผู้สอน ได้แก่ การสอนเดี่ยว และการสอนเป็นคณะ

3. แบ่งตามลักษณะเนื้อหาที่จะสอน ได้แก่ การสอนข้อเท็จจริง การสอนคิด การสอนทักษะ การสอนเจตคติ ค่านิยม การสอนความคิดริเริ่มเป็นต้น

4. แบ่งตามลักษณะการเรียนการสอนหรือวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ การสอนแบบสนองความรู้ผู้เรียนหรือแบบถ่ายทอดกับการสอนแบบให้ผู้เรียนคิดสืบค้นด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า รูปแบบกิจกรรมการสอนมีหลายแบบทั้งแบบที่ยึดครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางและแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการยึดเนื้อหากิจกรรมเป็นหลัก แต่ไม่ว่าจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีไหนก็ตามครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้วางแผนอย่างดี เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงตามความสามารถของผู้เรียนตลอดจนเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา และจะต้องบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

การใช้และผลิตสื่อการเรียนการสอน

ความหมายสื่อการสอน

วรรณา เจียมทะวงษ์ (2532, หน้า 1) ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่าหมายถึงสิ่งที่ใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติ ให้แก่ผู้เรียนหรือทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เชียรศรี วิวิศิริ (2535, หน้า 60) ให้ความหมายสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึงตัวกลางหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอนสู่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้เป็นอย่างดี

บันลือ สโมสร (2539, หน้า 1) ให้ความหมายของสื่อการสอนว่าหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนกำหนดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังได้ให้ความสำคัญของสื่อการสอนว่ามีความสำคัญต่อการศึกษายิ่ง เนื่องจากสามารถลดปัญหาความแตกต่างด้านสติปัญญาของผู้เรียน ความถนัด ความสนใจในสื่อการสอนส่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ได้อย่างหลากหลายรูปแบบตามชนิดของสื่อ

สรุปได้ว่าสื่อการสอน หมายถึงสิ่งต่าง ๆ หรือตัวกลางใด ๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็น บุคคล วัสดุ สิ่งของหรือเครื่องมือ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตลอดจนช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วยดี สื่อการสอนยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการ และความรู้สึกรู้สึกต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร การสอนที่ดี

จึงต้องมีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นสนใจในบทเรียน เกิดความต้องการเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภทดังที่ วาสนา ชาวหา (2533, หน้า 11) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนดังนี้

1. ประเภทวัสดุ บางครั้งเรียกสื่อเล็ก เป็นสื่อการสอนประเภทสิ้นเปลืองเสียหยาบง่าย และเป็นสื่อที่บรรจุเนื้อหาสาระเรื่องราวความรู้ไว้เป็นลักษณะต่าง ๆ สื่อนี้ยังจำแนกได้ 2 ชนิด คือ วัสดุที่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์จึงจะสามารถเสนอเรื่องราวไปสู่ผู้เรียนได้ คือ แผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง เทปโทรทัศน์ และวัสดุที่สามารถเสนอเรื่องราวความรู้เนื้อหา ไปสู่ผู้เรียนด้วย ตัวของมันเอง คือ หนังสือ แผนภูมิ รูปภาพ

2. ประเภทเครื่องมือหรือวัสดุ บางครั้งเรียกว่าสื่อใหญ่ ได้แก่ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพโปรเจกต์ และเครื่องฉายภาพทึบแสง เป็นต้น

3. ประเภทเทคนิควิธีการ สื่อการสอนประเภทนี้ไม่จำกัดอยู่ในประเภทวัสดุและเครื่องมือ แต่ต้องอาศัยสื่อประเภทวัสดุในการใช้ร่วมกันกับวิธีการ เช่น การแสดงละคร การสาธิต

ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2534, หน้า 6-7) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. สื่อการสอนประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อการสอนประเภทที่ใช้วัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ภาพชุด ภาพยนตร์ สไลด์ แผนที่ เป็นต้น และยังรวมถึงวัสดุสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า วัสดุสาร ด้วย

2. สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ หมายถึงสื่อการสอนประเภทเครื่องมือ ทั้งที่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้กับวัสดุ เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียงต่าง ๆ และเครื่องมือที่ใช้ได้ในตัวของมันเอง เช่น หุ่นจำลอง ลูกโลก เป็นต้น

3. สื่อการสอนประเภทวิธีการ หมายถึงเรื่องการสอนที่เป็นเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ หรือ กิจกรรมการเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องมีสื่อประเภทวัสดุ และอุปกรณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และวิธีที่อาจจะไม่จำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์ด้วย

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2534, หน้า 1-3) ได้เสนอแนะถึงสื่อการเรียนการสอน สำหรับรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราได้ดังนี้

1. เอกสารหลักสูตร และเอกสารชี้แจงแนวปฏิบัติการหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้แก่

1.1 หลักสูตร

1.2 คู่มือหลักสูตร

1.3 คู่มือประกอบหลักสูตร

1.4 คู่มือประเมินผลการเรียน

1.5 คู่มือกิจกรรม

1.6 คู่มือการสอน

1.7 เอกสารนโยบายใช้สื่อและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน

2. หนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ เช่น

2.1 คู่มือครู

2.2 เอกสารเสริมความรู้สำหรับครู

2.3 หนังสือเรียน

2.4 หนังสือเสริมประสบการณ์

2.5 แบบฝึกหัด

3. สื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ เช่น สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียงต่าง ๆ วิทยุโทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภาพ แผนภูมิ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งที่จะช่วยได้มากคือ สภาพแวดล้อมเช่นสถานที่ และวัตถุที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เหตุการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ชุมชน แหล่งความรู้ที่แวดล้อมตัวครู และนักเรียน ข่าวสาร ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันและทันต่อเหตุการณ์

นอกจากนี้กรมวิชาการ (2534, หน้า 4-8) ได้เสนอแนวทางในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ โดยครูผู้สอนควรปฏิบัติดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด จุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นให้เข้าใจถ่องแท้ เพื่อจะได้มองเห็นทิศทางของหลักสูตรและมีแนวคิดพื้นฐานในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ถูกต้องตามแนวทางที่หลักสูตร มุ่งหวัง รวมทั้งการศึกษาคู่มือและคำอธิบายรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารคู่มือหลักสูตร คู่มือการสอน แนวการสอน รวมทั้งศึกษาจากบุคลากรและแหล่งความรู้ในสภาพแวดล้อมที่จะช่วยเกื้อกูลการเรียนการสอน การศึกษาเอกสารดังกล่าวจะช่วยให้การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลตามต้องการมากขึ้น

3. กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ สิ่งที่ครูผู้สอนควรคำนึงเกี่ยวกับการกำหนดสื่อการเรียนการสอน ก็คือ ควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ให้โอกาสนักเรียน

เลือกข้อมูลจากหนังสือหลาย ๆ เล่มซึ่งทางโรงเรียนจัดไว้ในห้องเรียนให้ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีในห้องสมุด มีการใช้โดททัศนวัสดุ และอุปกรณ์บางประเภทช่วยในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้รวดเร็ว โดยมีครูเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำให้นักเรียนทราบวิธีการศึกษาค้นคว้า และหาความกระจ่างด้วยตนเอง

4. การประเมินสื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนซึ่งมีเกณฑ์ดังนี้

- 4.1 สื่อการเรียนการสอนนั้นช่วยให้ได้เกิดความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญ
- 4.2 สื่อการเรียนการสอนนั้นสะดวกในการจัดหาและสะดวกในการใช้
- 4.3 สื่อการเรียนการสอนนั้นเอื้อประโยชน์ในการใช้ข้อมูล พัฒนาความคิด

ค่านิยมและคุณธรรมตามที่หลักสูตรต้องการ

ดังนั้นการจะใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมได้นั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องทราบถึงหลักในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้ชัดเจน ซึ่ง อารัง บัวศรี (2535, หน้า 219) ได้เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน สรุปได้ว่า

1. ต้องตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้และเรื่องที่สอน
2. ต้องเหมาะสมกับวัยและพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน
3. ต้องเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
4. ต้องเหมาะสมทั้งในด้านค่าใช้จ่ายและการปฏิบัติ
5. ต้องหาง่ายและมีประสิทธิภาพ
6. เหมาะสมสำหรับสภาพแวดล้อม ตลอดจนสิ่งแวดล้อม

วาสนา ขาวหา (2533, หน้า 18) ได้ให้ข้อพิจารณาในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนดังนี้

1. สอดคล้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
2. เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละวัยจะมีความสนใจ ความ

ต้องการและความสามารถที่ต่างกัน

3. เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน
4. ใ้่ง่าย สะดวก ปลอดภัย
5. ไม่สิ้นเปลือง ประหยัด คุ่มค่า คงทนถาวร

วารี ธีระจิตร (2534, หน้า 113) ยังได้ให้ข้อคำนึงถึงสำหรับการใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. ตรงกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่จะสอน

2. ตรงกับลักษณะผู้เรียน คือสอดคล้องเหมาะสมกับอายุ เพศ ความสนใจ
ทั้งความรู้ประสบการณ์เดิม ความถนัด

3. เวลาที่ใช้สื่อต้องพอเหมาะไม่นานเกินไป หรือเร็วเกินไป

4. ควรฝึกซ้อมการใช้สื่อการเรียนการสอนจนเกิดความชำนาญ คล่องแคล่วและ
มีความมั่นใจใช้ได้ไม่ผิดพลาด

5. ขนาดของสื่อ การเรียนการสอนต้องเหมาะสมกับห้องเรียนต้องชัดเจน

6. จัดลำดับสื่อการเรียนการสอนและวางไว้ในที่ที่เหมาะสม

7. ใช้เทคนิคของการใช้สื่อที่ดี ไม่ยืบบังสื่อ ระดับเสียงพอเหมาะ

8. นำสื่อการเรียนการสอนมาใช้เมื่อถึงเวลาที่จะใช้

9. สังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนว่ามีความสนใจและเข้าใจต่อการใช้สื่อมากน้อย
แค่ไหนเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงในโอกาสต่อไป

10. ใช้สื่อการสอนภายในเวลาที่กำหนดอย่าให้ยืดเยื้อน่ารำคาญ

11. ไม่ควรใช้สื่อการสอนมากเกินไปจนความจำเป็น

สรุปได้ว่า หลักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน คือ จะต้องเลือกสื่อการเรียนการสอน
ที่มีความเหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ วัตถุประสงค์เดิมของผู้เรียน และจะต้อง
ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เรียนจะมีความสนใจ และ
ความต้องการที่แตกต่างกัน ที่สำคัญคือครูผู้สอนจะต้องมีการฝึกซ้อมการใช้สื่ออยู่เสมอเพื่อให้เกิด
ความชำนาญและมีทักษะในการใช้การคัดเลือกสื่อที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว
นอกจากนี้หลักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วสิ่งควรตระหนักอีกประการ คือ
ขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอน เพราะจะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างรวดเร็วและ
ผิดพลาดน้อยที่สุด สำหรับขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอนมีขั้นตอนที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่
3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการใช้สื่อ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1.1 เตรียมตัวผู้สอนเอง ให้ปฏิบัติดังนี้

1.1.1 ทำความรู้จักกับสื่อการเรียนการสอน ในด้านลักษณะองค์ประกอบ
หน้าที่การทำงาน เนื้อหา เพื่อให้สามารถนำไปใช้อย่างถูกต้อง

1.1.2 วางแผนการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยพิจารณาพร้อมกับระบบ
การสอนว่าจะใช้สิ่งใด เมื่อไร อย่างไร โดยกำหนดขั้นตอนให้ชัดเจนจะบังเกิดผลดีที่สุด

1.2 เตรียมสื่อการเรียนการสอน ให้ปฏิบัติดังนี้

- 1.2.1 ตรวจสอบสภาพสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะนำไปใช้
- 1.2.2 เตรียมจำนวนสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอกับจำนวนผู้ใช้
- 1.2.3 เตรียมสิ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ควบคู่กับสื่อการเรียนการสอนเพื่อ

ความคล่องตัวในการใช้และเสริมความเข้าใจ

1.2.4 ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนตามแนวทางที่จะนำไปใช้จริงเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

1.2.5 เตรียมจัดลำดับสื่อการเรียนการสอน เพื่อสะดวกต่อการใช้

1.3 เตรียมผู้เรียน ให้ปฏิบัติดังนี้

1.3.1 เตรียมล่วงหน้าก่อนเรียน การใช้สื่อบางประเภทนักเรียนอาจต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์บางอย่างมาด้วยตนเอง

1.3.2 เตรียมก่อนทำการสอน สื่อบางอย่างอาจต้องมีการอธิบาย ชี้แจงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถร่วมกระทำทำให้การใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับชนิดของสื่อ เช่น ภาพยนตร์ต้องบอกวัตถุประสงค์จุดที่ควรสนใจภารกิจที่ต้องกระทำระหว่างดูและหลังจากดูจบ

1.4 เตรียมสถานที่ ให้ปฏิบัติดังนี้

- 1.4.1 เตรียมสภาพห้องให้สอดคล้องกับการใช้สื่อและการประกอบกิจกรรม
- 1.4.2 ตรวจสอบสภาพความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการใช้สื่อ เช่น การใช้เครื่องฉาย ต้องตรวจสอบปลั๊กไฟ การระบายอากาศ การควบคุมแสง

2. ชี้นำสื่อไปใช้ตามแผน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ใช้สื่อการเรียนการสอนที่ตามที่วางไว้ โดยปฏิบัติตามขั้นและวิธีการที่กำหนดไว้ การใช้สื่อควรคำนึงถึงเทคนิคการใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2.2 จัดสภาพเพื่อให้การใช้สื่อดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การควบคุมชั้นเรียนให้มีระเบียบวินัยพยายามให้ทุกคนมองเห็นให้ชัดเจนให้เวลาเพื่อทำความเข้าใจพอสมควร คำอธิบายต้องชัดเจน ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดโดยใช้คำถามให้โอกาสซักถามเมื่อมีปัญหาขัดข้องใจ

3. ขั้นวัดผลและประเมินผลการใช้สื่อ

มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ด้านการใช้สื่อว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่มีอะไรควรปรับปรุงแก้ไขบ้าง โดยปฏิบัติดังนี้

3.1 พิจารณาว่าขั้นตอนการใช้เป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผู้ใช้เป็น ผู้ประเมินเอง

3.2 พิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้ว่ามีอะไรบ้าง ถ้ามีเนื่องมาจากสาเหตุใด

3.3 พิจารณาด้านความเหมาะสมในการนำสื่อมาช่วยในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความชัดเจน ความน่าสนใจ ความถึงพอใจของผู้เรียน

3.4 พิจารณาถึงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนเนื่องจากการใช้สื่อโดยใช้ ข้อทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเป้าหมายที่วางไว้ (คณาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, 2539, หน้า 53-56)

นอกจากการเลือกใช้และการนำสื่อไปใช้จะมีความสำคัญคือช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดีแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญและครูผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจแสวงหาความรู้ให้ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ การผลิตสื่อการสอนเนื่องจากการผลิตสื่อการเรียนการสอนนี้จะทำให้ผู้สอนเกิดความเข้าใจมีทักษะมากยิ่งขึ้น และสื่อที่นำมาใช้จะมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับนักเรียนเพราะครูผู้สอนจะเป็นผู้ทราบถึงภาวะประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ความถนัด ความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนที่ตนเองสอนได้ดีกว่า ดังนั้นทักษะความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อจึงมีความสำคัญมาก สำหรับแนวทางในการผลิตสื่อการเรียนการสอนนั้น เขียวศรี วิวิธศิริ (2535, หน้า 71) ได้เสนอขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. วางแผน โดยบุคลากรหรือกลุ่มก็ได้ มาคิดพิจารณาว่าจะทำอะไร อย่างไร
2. สืบหาข้อมูล หรือสภาพปัญหาเพราะจะทำให้ได้มาซึ่งหลักการปรัชญา หรือ นโยบายและรายละเอียดในการทำงานต่อไป
3. วิเคราะห์สภาพซึ่งจะทำให้ได้มาซึ่งความกระจำของข้อมูล ที่รวบรวมได้ เพื่อนำผลไปใช้ต่อไป
4. พัฒนาหลักสูตรและเนื้อหาว่ามีอะไร อย่างไรต้องสอดคล้องกับสภาพที่วิเคราะห์ ดังนั้นการพัฒนาสื่อจึงหมายถึงรวมถึงวัสดุอุปกรณ์เทคนิควิธีการทั้งหมดที่ช่วยในการถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้รับสาร
5. ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อทดสอบประสิทธิภาพ โดยทดลองใช้กับรายบุคคลกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ เช่น ทดสอบ สัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้ การประเมินผล และติดตามผลควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง
6. ปรับปรุง หลังจากที่ได้ทดลองและประเมินผลการใช้สื่อแล้วนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่

7. นำไปใช้จริง เมื่อทดสอบแก้ไขปรับปรุงสื่อจนมีคุณภาพแล้ว จึงนำไปเผยแพร่หรือใช้งานตามที่วางไว้ต่อไป

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภททั้งสื่อประเภทยุคและประเภทอุปกรณ์ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดมุ่งหมายของการสอน และความพร้อมของผู้เรียนและที่สำคัญที่สุด สื่อการเรียนการสอนที่ครูใช้ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มีราคาประหยัดและมีความคงทนถาวรเพื่อให้ ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สื่อเป็นตัวช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี แต่จะทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงหรือไม่ ดังนั้นจึงต้องมีการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ขึ้น เนื่องจากการวัดผลและประเมินผลเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของระบบการเรียนการสอนกล่าวคือ เมื่อมีการสอนแล้วย่อมมีการวัดผลประเมินผล โดยการทดสอบควบคู่กันไปเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

ด้านการวัดผลและประเมินผล

ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

จำนง พรายแย้มแซ (2533, หน้า 5) ได้ให้ความหมาย การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาปริมาณ แทนคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แทนพฤติกรรมหรือสมรรถภาพโดยใช้เครื่องมือช่วยในการวัด และผลของการวัดจะออกมาเป็นตัวเลขหรือคะแนนว่ามีจำนวนปริมาณเท่าใด และการประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจหรือวินิจฉัย เพื่อตีราคาหรือสรุปคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือพฤติกรรมของคนใดคนหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจงาน สัมภาษณ์ หรือทดสอบประกอบ การพิจารณา

ณงณาด สลาวโรดม (2534, หน้า 259) ได้ให้ความหมายการวัดผล หมายถึงวิธีการต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนนำมาใช้เพื่อทราบถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ ความสามารถ ความสนใจ ตลอดจนเจตคติของนักเรียน การประเมินผล หมายถึงการะบวนการที่ครูผู้สอนนำเอาผลการวัดทุกครั้งมารวมกันเพื่อตีค่า หรือสรุปว่าผู้เรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้มีทักษะและเจตคติต่อสิ่งที่เรียนมาแล้วเป็นอย่างไร

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการกำหนดหรือหาปริมาณแทนคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือแทนพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มา

สรุปหรือประเมินค่า ตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์ซึ่งจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ว่ามีมากน้อยและคุณภาพสูงต่ำเพียงใด

จุดมุ่งหมายของการวัดผล

จุดมุ่งหมายของการวัดผล อูทมพร จามรมาน (2532, หน้า 1) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน
2. เพื่อแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามลำดับความสามารถและจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ

ความสามารถของกลุ่มผู้เรียน

3. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการแนะแนวในการเรียนของผู้เรียน
4. เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน
5. เพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับให้กับครูผู้สอน
6. เพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
7. เพื่อรายงานผลการเรียนการสอนของผู้เรียนให้กับผู้เกี่ยวข้อง
8. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการบริหารการจัดการและการวิจัยต่อไป

วิธีการวัดผลวิชาสังคมศึกษา

เนื่องจากหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยหรือแต่ละบทเรียนที่บรรจุไว้ในวิชาสังคมศึกษามีความแตกต่างกัน ดังนั้นการวัดผลอาจต้องใช้เทคนิคและวิธีการหลาย ๆ วิธีประกอบกันเพื่อให้ได้ผลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด วิธีการวัดผลมีหลายวิธีดังนี้ ณงณณต สดาวโรดม (2534, หน้า 263) ให้อย่างนี้

1. การสังเกต เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้โดยครูเฝ้าติดตามดูพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มในเวลาใดเวลาหนึ่ง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการสังเกตของครู ถ้าหากครูผู้สอนสังเกตผู้เรียนบ่อย ๆ สม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว ครูผู้สอนจะเห็นพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความสนใจในการเรียน ความเสียสละ ความเป็นระเบียบวินัย เป็นต้น การสังเกตของครูอาจทำได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน
2. การสัมภาษณ์ เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการพูดคุย ซักถามผู้เรียนเป็นรายบุคคล ทำให้ครูทราบพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ อุดมคติ การคบเพื่อน ซึ่งการสัมภาษณ์ครูสามารถทำในหรือนอกเวลาเรียน และในหรือนอกห้องเรียน
3. การตรวจผลงานของผู้เรียน เป็นวิธีการวัดผลอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ครูผู้สอนทราบว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าไปจากเดิมมากน้อยเพียงใด ผลงานดังกล่าว ได้แก่ การทำ

แบบฝึกหัด การค้นคว้าเพื่อทำรายงานรวมทั้งสมุดจดงานและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครูผู้สอนมอบหมาย และมีผลงานออกมา

4. การทดสอบเป็นวิธีการวัดผลที่ครูผู้สอนนิยมใช้กันมากที่สุด สำหรับเครื่องมือของการทดสอบคือ แบบทดสอบ ซึ่งบางครั้งเรียกข้อทดสอบการให้แบบทดสอบสามารถจะวัดผลได้ทั้งความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และอื่น ๆ

ล้วน สายยศ (2539, หน้า 21) ได้แบ่งเครื่องมือวัดผลไว้ดังนี้

1. แบบทดสอบ แบบทดสอบเป็นชุดของคำถามที่สร้างขึ้นมาอย่างมีระบบ เพื่อให้ใช้วัดตัวอย่างพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่สร้างอย่างมีระบบนั้น หมายถึง มีระบบด้านเนื้อหาในวิธีการดำเนินการสอนและการให้คะแนน เช่น การวัดผลสัมฤทธิ์ วัดเชาว์ปัญญา

2. การสังเกต เป็นการเฝ้ามองดูพฤติกรรมของสิ่งหนึ่งอย่างมีจุดมุ่งหมายก่อนการสังเกตสิ่งใด ๆ ผู้สังเกตควรสร้างรายการที่ต้องการสังเกตไว้ให้เหมาะสม เมื่อสังเกตพบจะได้บันทึกให้ทันทั่วทั้ง การสังเกตที่ดีไม่ควรให้ผู้ที่ถูกสังเกตรู้ตัวเพราะถ้ารู้ตัวก่อนว่ามีการสังเกตพฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปจากความจริง

3. การสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือวัดผลชนิดหนึ่งใช้ในกรณีที่ใช้แบบทดสอบหรือการสังเกตไม่สามารถวัดได้ การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามความประสงค์ที่กำหนดไว้ก่อนล่วงหน้าระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ เครื่องมือสำคัญของการสัมภาษณ์จึงเป็นปาก

4. แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือวัดผลมีลักษณะการเก็บข้อมูลคล้ายแบบทดสอบคือให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกออกมาจากใจจริง ซึ่งต่างจากแบบทดสอบตรงที่การแสดงความคิดเห็นไม่มีถูกหรือผิด เป็นการแสดงความคิดเห็นตามเล่ห์ของผู้ตอบ ยิ่งเป็นแบบสอบถามแบบไม่ต้องเขียนชื่อการตอบแบบสอบถามจะได้ความจริงออกมามากที่สุด

5. การจัดอันดับคุณภาพ เป็นเครื่องมือการวัดและประเมินค่าสถานการณ์หรือคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่เป็นการจัดอันดับสิ่งของต่าง ๆ ตามคุณลักษณะของคุณภาพว่ามีมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่าเครื่องมือหรือวิธีการวัดผลมีอยู่หลายประเภททั้งแบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบจัดอันดับคุณภาพ และการตรวจงานของนักเรียน ดังนี้ครูผู้สอนควรจะเลือกใช้วิธีการวัดผลให้สอดคล้องกับลักษณะเนื้อหาวิชา ผู้เรียน และวัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วย

อย่างไรก็ตามครูผู้สอนจำเป็นจะต้องทราบหลักการวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน เนื่องจากจะทำให้กระบวนการวัดผลประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือ และถูกต้องตามความเป็นจริง ดังนั้นผู้วัดผลจำเป็นจะต้องยึดหลักการต่อไปนี้

1. วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เนื่องจากการวัดผลและการประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่เพียงใด ถ้าไม่ยึดจุดมุ่งหมายของการสอนเป็นหลักในการวัด ก็ย่อมทำให้ไม่ทราบผลการสอนว่าดีหรือไม่ดี และสิ่งที่ตามมาคือ คุณลักษณะของผู้เรียนที่ไม่ผ่านกระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ ไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เนื่องจากการวัดผลและการประเมินผลเป็นการวัดทาง สังคมศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้ไม่สามารถวัดได้ถูกต้องแม่นยำ ดังนั้นครูจึงต้อง พยายามจัดหาเครื่องมือที่มีคุณภาพดี ผลการวัดย่อมต้องเชื่อถือได้ แต่ถ้าเครื่องมือวัดขาด คุณภาพ ผลการวัดย่อมคลาดเคลื่อน

3. มีความยุติธรรมการวัด ควรให้ความยุติธรรมแก่ผู้ที่ถูกวัดคนโดยไม่มีข้อยกเว้น เพราะการวัดผลและการประเมินผลเป็นการตัดสินระดับความสามารถของนักเรียนว่าใครเก่งกว่า ใครหรือควรได้ระดับใด ดังนั้นผลการวัดที่ได้จึงต้องให้ความยุติธรรมแก่ผู้เรียนเสมอกัน

4. ประเมินผลการวัดให้ถูกต้อง ภายหลังการวัดผลครูนำข้อมูลที่ได้แปลความหมาย หรือสรุปผล ซึ่งถูกต้องเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ว่าสมเหตุผลหรือไม่เพียงใด โดยทั่วไปจะ มีการประเมินอยู่ 2 ลักษณะ คือ ประเมินโดยเปรียบเทียบผลการวัดภายในกลุ่ม และประเมิน โดยเปรียบเทียบมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

5. ใช้การวัดให้คุ้มค่า การวัดมิได้วัดเพียงใครเก่งหรืออ่อน ใครสอบได้หรือสอบตก เท่านั้น จุดประสงค์ของการวัดคือ เพื่อค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของผู้เรียน ดังนั้นครูผู้สอน ควรใช้ผลการวัดผลไปพัฒนาความรู้ ความสามารถ เจตคติหรือบุคลิกของเด็กแต่ละคนให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนหาวิธีปรับปรุงการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ (วิราพร พงศ์อาจารย์, 2542, หน้า 5-7)

วารี ธีระจิตร (2534, หน้า 211) ได้ให้หลักสำคัญของการประเมินผล ดังนี้

1. ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่ามีจุดประสงค์ในการวัดอย่างไร ถ้าไม่กำหนดให้ชัดเจน ผลที่ได้รับจะไม่แน่นอน

2. เลือกเครื่องมือและกลวิธีการต่างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่วางไว้ เช่น ถ้าจะวัดการรู้จักนำไปใช้ ก็ต้องใช้กลวิธีถามคำถามให้สอดคล้องกับสิ่งที่เราต้องการวัด

3. พิจารณาเลือกใช้เครื่องมือและกลวิธีหลายๆ อย่างเพราะการวัดผลและประเมินผล จำเป็นต้องวัดหลายๆ อย่างเพื่อที่จะให้ได้รับผลที่น่าเชื่อถือ ครูจะเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการเลือกเครื่องมือและวิธีการต่างๆ

4. ต้องพิจารณาขีดจำกัดของเครื่องมือ หรือวิธีการนั้นๆ ว่าแต่ละชนิดมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงจำนวนเครื่องมือ วิธีการนำไปใช้รวบรวมข้อมูลและการแปลความหมายจะต้องมีความระมัดระวังและรอบคอบในเรื่องเหล่านี้ให้มาก

สรุปได้ว่าในการวัดผลและประเมินผลต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญต่างๆ คือ ต้องให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย ใช้เครื่องมือที่หลากหลายและมีคุณภาพ มีความยุติธรรมแก่ผู้เรียนการแปลผลต้องให้ถูกต้องใช้ผลหรือข้อมูลที่ได้ให้คุ้มค่า และประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งนอกเหนือจากหลักการการวัดและประเมินผลก็คือ รูปแบบการวัดและประเมินผล เนื่องจากถ้าใช้รูปแบบที่ถูกต้องเหมาะสมแล้วก็จะทำให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ดังนั้น วารี ธีระจิตร (2534, หน้า 211) ได้ให้รูปแบบการประเมินผลไว้ดังนี้

1. การรายงานเกี่ยวกับตัวเอง อาจใช้การรายงานด้วยตาเปล่าหรือข้อเขียน มักใช้กับการทดสอบการเขียนอาจให้ทำเป็นบุคคลหรือเป็นกลุ่ม คำตอบของนักเรียนจะช่วยให้ทราบถึงภูมิหลังของนักเรียนและประสบการณ์ทางด้านอารมณ์
2. คำถามแบบเลือกตอบ หมายถึง ให้นักเรียนเลือกคำตอบอย่างใดอย่างหนึ่งจากคำตอบหลายคำตอบที่กำหนดให้ คำถามที่ถามจะเป็นเรื่องที่ครูต้องทราบเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน เนื้อหาวิชา การปฏิบัติของครูผู้สอน สัมพันธภาพส่วนบุคคลระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง
3. สังคมมิติ เป็นการวัดความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มให้ทราบบรรยากาศและความสัมพันธ์ของนักเรียนภายในห้องเรียนที่มีผลต่อบรรยากาศของห้องเรียน การควบคุมการเรียน การพิจารณาบทบาทของแต่ละบุคคล การสื่อสารติดต่อกัน อิทธิพลที่มีต่อระเบียบวินัย
4. การประเมินผลจากการสังเกตเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ครูผู้สอนประเมินผลความสามารถของนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนามโนทัศน์ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ครูจะบันทึกจากการแสดงความคิดเห็น การอภิปราย หรือจากการทำงานในชั่วโมง

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการหรือวิธีการในการให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนเพื่อนำผลที่ได้มาสรุปคุณภาพว่าการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด และช่วยให้ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้ทราบข้อบกพร่องของผู้เรียน หลักสูตรและเป้าหมายของการสอน และนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป การวัดและประเมินผลมีอยู่หลาย

ประเภท ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องเลือกวิธีการแต่ละวิธีให้เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียนและจุดประสงค์การเรียนรู้เช่นเดียวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องชัดเจน

สภาพจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

เทศบาลนครเชียงใหม่ มีหน้าที่ที่สำคัญอย่างประการหนึ่ง คือ การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในเขตเทศบาล มีวัตถุประสงค์ คือ เปิดโอกาสให้เยาวชนในเขตเทศบาลมีฐานะยากจน ได้มีโอกาสในการศึกษา แต่เดิมเปิดทำการสอนในระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ และได้ทำการขยายโอกาสทางการศึกษาโดยดำเนินการจัดการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ของกระทรวงศึกษาธิการ และให้สอดคล้องกับการเพิ่มการศึกษาภาคบังคับเป็น 12 ปี ดังนั้นเทศบาลนครเชียงใหม่ จึงได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ การดำเนินการจัดการศึกษานอกจากจะจัดให้นักเรียนได้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรและข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว วิชาหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งของการเรียนการสอนคือ วิชาท้องถิ่นของเรา สำนักการกองการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้กำหนดให้นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้เรียนในวิชาท้องถิ่นของเรา ซึ่งเป็นวิชาบังคับเลือกของวิชาสังคมศึกษา โดยสำนักการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ดำเนินการจัดหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา ตามขั้นตอนดังนี้

ลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียนเทศบาลนครเชียงใหม่

1. ศึกษาข้อมูลต่างๆ ในท้องถิ่นรวมถึงสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สรุปผลและจัดทำเอกสารการสอนตามข้อกำหนดของหลักสูตรแม่บท
3. จัดทำเอกสารหลักสูตร คู่มือครู หนังสือเสริมการอ่านและแบบฝึกหัดต่างๆ
4. ดำเนินการประสานงานกับบุคลากรในท้องถิ่นและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนการสอน
5. ดำเนินการประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

บุคลากรที่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. คณะกรรมการการศึกษาของกองการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ อันได้แก่ กองวิชาการ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา
2. คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ผู้ปกครอง
3. วิทยากรพิเศษที่มีความรู้ด้านพัฒนาหลักสูตร
4. ตัวแทนกรรมการจากผู้ที่มีส่วนสร้างหลักสูตรระดับชาติ
5. ตัวแทนจากหน่วยงานองค์การหรือสมาคมต่างๆ ของท้องถิ่นอาจเป็นหน่วยงาน ในภาครัฐหรือเอกชน

เนื้อหาที่บรรจุในวิชาท้องถิ่นของเรา

1. สภาพจังหวัด อำเภอ ตำบล และที่ตั้งของโรงเรียน
2. ปุชนิยสถาน วัตถุโบราณที่สำคัญในท้องถิ่น
3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณีของท้องถิ่น
4. ลักษณะนิสัยใจคอของประชาชนในท้องถิ่น
5. ศิลปหัตถกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น
6. ทรัพยากรสำคัญในท้องถิ่น
7. ประวัติความเป็นมาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
8. อาชีพสำคัญของท้องถิ่น
9. การละเล่นที่เข้าปฏิบัติงานในท้องถิ่น
10. หน่วยงานที่เข้าปฏิบัติงานในท้องถิ่น
11. หน่วยงานการปกครองในท้องถิ่น
12. ปัญหาเกี่ยวกับการปกครองในท้องถิ่น

(สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่, 2540)

สรุปได้ว่า เทศบาลนครเชียงใหม่ โดยสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนในเขตเทศบาล ได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การดำเนินการดังกล่าวได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของ กระทรวงศึกษาธิการ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 โดยกำหนดให้

นักเรียนได้เรียนในรายวิชาต่างๆ ที่หลักสูตรกำหนดไว้รวมถึงวิชาท้องถิ่นของเรา ซึ่งกองการศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่ได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรรายวิชาตามขั้นตอนที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้

ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน การใช้ และผลิตสื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา หากผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา วิชาท้องถิ่นของเรา โดยเฉพาะครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในด้านต่างๆ เหล่านี้แล้ว การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนั้นครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราพึงมีการตรวจสอบปัญหาหรืออุปสรรค ที่ตนเองได้ประสบอยู่ในการปฏิบัติการสอน เมื่อพบแล้วควรรีบพัฒนาหรือปรับปรุงสมรรถภาพ ทางด้านการสอนให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ เพื่อจะได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาท้องถิ่นของเรา ผู้วิจัยสามารถรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ครั้งนี้ ดังนี้

นันทกา แก้วกัน (2534) ศึกษาการรับรู้ของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและ การใช้หลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นของเราด้านจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นต่างกัน และเพื่อเสนอแนวทางสำหรับการใช้หลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นของเรา ประชากรที่ ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราในระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดแพร่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 124 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ ข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เคยได้รับทราบถึง ข่าวสารการพัฒนาหลักสูตร โดยครูสังคมศึกษาที่เคยได้รับทราบข่าวสารที่สังกัดโรงเรียนประจำ ตำบลได้รับข่าวสารจากการเข้าร่วมประชุมอบรมสัมมนา และครูสังกัดโรงเรียนประจำอำเภอได้รับ ข่าวสารจากเอกสารแนะนำหลักสูตร แต่ครูทั้ง 2 สังกัด ยังมีความรู้ความเข้าใจไม่เพียงพอ ส่วนครูที่ไม่เคยได้รับข่าวสารนั้นเพราะไม่มีเอกสารหลักสูตรให้ศึกษา จึงควรจัดให้มีการศึกษา

ดูงาน และจัดเอกสารให้ศึกษาโรงเรียนประจำตำบล และเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในโรงเรียนประจำอำเภอ

ด้านจุดประสงค์ครูสังคัมศึกษามีความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกันว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาด้านความรู้สึกและเจตคติที่มุ่งให้เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นด้านความรู้ความเข้าใจมุ่งให้เกิดความเข้าใจในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ส่วนในด้านทักษะครูมีความเข้าใจต่างกัน โดยครูสังกัดโรงเรียนประจำตำบลเข้าใจว่ามุ่งให้เกิดทักษะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ครูสังกัดโรงเรียนประจำอำเภอ เข้าใจว่ามุ่งให้เกิดทักษะในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่น ในด้านจุดประสงค์ส่วนใหญ่มีความเหมาะสม ยกเว้นด้านความสอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์รายวิชา ด้านความเหมาะสมที่จะนำไปวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ความสอดคล้องกับความต้องการและระดับความสามารถตามวัยผู้เรียน

ด้านเนื้อหาวิชา ครูสังคัมศึกษามีความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกันว่า เนื้อหาที่กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น แหล่งค้นคว้าหาความรู้เนื้อหา คือ หนังสืออ้างอิงและหนังสืออ่านประกอบ และครูสังคัมศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาวิชาส่วนใหญ่มีความเหมาะสม ยกเว้น ด้านความเหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของนักเรียน

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูสังคัมศึกษามีความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกันว่า การยึดจุดประสงค์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอนที่เหมาะสม คือ การแบ่งกลุ่มอภิปราย วัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนที่ใช้ ได้แก่ แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบแหล่งในการจัดหาสื่อจัดทำสื่อขึ้นเอง และครูสังคัมศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่มีความเหมาะสม

ด้านการวัดและประเมินผล ครูสังคัมศึกษามีความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกันว่า จุดประสงค์ของการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน พฤติกรรมที่ควรจะมี ประเมินด้านจิตพิสัย ในด้านวิธีการประเมินครูสังคัมศึกษามีความเข้าใจต่างกัน โดยที่ครูสังกัดโรงเรียนประจำตำบลเข้าใจว่าควรประเมินการทดสอบ ส่วนครูที่สังกัดโรงเรียนประจำอำเภอเข้าใจว่าควรประเมินจากการสัมภาษณ์

วรารณ บงเลียง (2534) ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัด 73 จังหวัด สำนักงานประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 286 แห่ง
โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 400 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรใน
เนื้อหาที่ตรงกัน และมีการดำเนินการเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะนำไปสู่การนำ
หลักสูตรไปใช้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของ
ท้องถิ่นในด้านการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นพบว่า มีการ
ดำเนินงานในลักษณะการถ่ายทอดความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ลงไปตามลำดับจนถึงโรงเรียน ในด้านการบริหารการใช้หลักสูตร พบว่า มีการปฏิบัติงานที่
รองรับกันมาเป็นลำดับในเรื่องการจัดอบรมและการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการนำ
หลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรและนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ส่วนปัญหาใน
การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่
ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งความรู้

สมควร สุขดา (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างประมวลการสอนรายวิชา
ท้องถิ่นของเรา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสระบุรี
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่ายที่ประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียน
ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น และครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา
จังหวัดสระบุรีที่มีต่อการสร้างประมวลการสอน และเพื่อสร้างการสอนรายวิชา ส 071
ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสระบุรี ประชากรประกอบด้วย
ผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 100 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น
ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น 17 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย และครูอาจารย์ผู้สอน
วิชาสังคมศึกษาใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสระบุรี จำนวน 133 คน เป็นกลุ่มประชากร
ผู้วิจัยได้สร้าง แบบสอบถาม 4 ชุด โดยใช้ 2 ชุด สำหรับสอบถามความคิดเห็นจาก
ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่นอีก 2 ชุด ใช้สอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียน
และครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ นำข้อมูลมารวบรวม
เรียบเรียงเป็นเนื้อหาวิชา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ บุคคลหลายฝ่ายในท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี ต้องการให้
จัดเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ คือ ตำแหน่งที่ตั้งของจังหวัดสระบุรี ลักษณะภูมิประเทศ
ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

การขนส่ง อาชีพที่สำคัญประวัติความเป็นมาของจังหวัดสระบุรี ประเพณีท้องถิ่น บุคคลสำคัญของจังหวัดสระบุรี และได้จัดทำเป็นประมวลการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับสอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสระบุรี ซึ่งประกอบไปด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ปลายทาง จุดประสงค์นำทาง เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล นับว่าเป็นประมวลการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ และสนองความต้องการของท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

พนอจิตร โกมลวาท (2536) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียน การสอนวิชาท้องถิ่นของเราของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านดังต่อไปนี้คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการ ในท้องถิ่น ด้านการวัดและประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่ ครูสังคมศึกษาที่สอนวิชาท้องถิ่น ของเรา จำนวน 217 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 21 โรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเลือกครูสังคมศึกษามา จำนวน 15 คน เพื่อทำการ สัมภาษณ์ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา พบว่า ครูสังคมศึกษาปฏิบัติมาก ในด้านต่อไปนี้คือ การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้หนังสือเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน แต่ครูสังคมศึกษาปฏิบัติน้อยมากในการใช้หลักสูตร เพื่อการเรียนการสอนและการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราพบว่า ด้านที่เป็นปัญหามาก สำหรับครูสังคมศึกษา คือ การใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้ หนังสือเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้หนังสือเรียน การใช้ สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการท้องถิ่น แต่ด้านที่เป็นปัญหาน้อยสำหรับครูสังคมศึกษา คือ การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

อนันตชัย รุ่งพิทักษ์ไชย (2534) ได้ทำการศึกษาการสร้างประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อศึกษาการสร้าง ประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัด ปราจีนบุรี จากการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายในจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ ใช้ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 100 คน ครูอาจารย์ผู้สอน

วิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 140 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 20 คน โดยใช้แบบสอบถาม 4 ชุด สำนวความแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยคือ ได้ประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดปราจีนบุรี ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาความคิดเห็นของผู้รู้ทางการศึกษา มาจัดทำ

ผ่องศรี หมื่นจำเริญ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาบุญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาบุญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี และศึกษาความแตกต่างด้านสิ่งแวดล้อมก่อนและหลังการใช้หลักสูตรรวมทั้งศึกษาว่าเพศมีผลต่อการปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาบุญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2534 จำนวน 40 คน เป็นนักเรียนชาย 24 คน นักเรียนหญิง 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิชนิดที่เป็นสัดส่วน (Proportionate stratified sampling) ใช้เวลาทดลองวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ในกลุ่มทดลอง โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง และแบบวัดค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม ของศิริพร ชีพประกิจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง

ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม หลังการใช้หลักสูตรท้องถิ่นมากกว่าก่อนใช้หลักสูตรท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2539) สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา 1 (ส 071) ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวอย่างประชากรคือ ผู้บริหารโรงเรียน 234 คน ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเรา 236 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และคำนวณค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนด้านการจัดเตรียมบุคลากรครู ด้านการจัดเตรียมและบริการสื่อการสอน ด้านการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยสนับสนุนให้ครูศึกษาหลักสูตรด้วยตนเอง มีการสำรวจสื่อการสอน มีการสอบถามครูฝ่ายวิชาการ และมีผู้บริหารโรงเรียนส่วนน้อยที่สนับสนุนด้านการจัดเตรียมสถานที่ ด้านงบประมาณ โดยสนับสนุนการจัดศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นในห้องสมุด และสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน สำหรับครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการบริหารหลักสูตร

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนด้านการเรียนการสอน และครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนโดยการจัดทำแผนการสอนและใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการจัดป้ายนิเทศ ผลิตแผนภูมิแผนที่ วัดและประเมินผลการเรียนโดยใช้แบบทดสอบครูส่วนน้อยที่มีความรู้เรื่องหลักสูตรและมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร

ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนมีปัญหาด้านการบริหารหลักสูตรและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ขาดการอบรมการใช้หลักสูตร ห้องเรียนและงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดเอกสารประกอบหลักสูตร ขาดความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ ขาดการวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมการสอนร่วมกับคณะครู ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อครูขาดการนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้แก้ปัญหการเรียนการสอน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในวิชาท้องถิ่นของเรา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยส่วนใหญ่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัยในด้านปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา

พบว่า เนื้อหาในหลักสูตรมีมากเกินไป ไม่สามารถสอนครอบคลุมได้ วัตถุประสงค์มีลักษณะที่เป็นนามธรรมยากแก่การนำมาปฏิบัติ บุคลากรและครูผู้สอนไม่เพียงพอมีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร การสอนเน้นการบรรยายโดยไม่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไม่มีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ไม่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากองค์กรของท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีส่วนร่วมในการนิเทศ อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน จากการศึกษางานวิจัยข้างต้นนี้พบว่า เป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทำงานวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง